

Ședeam la umbra câtorva trestii, pe iarba țepoasă, și Nuto mi-a explicat de ce nu se întorcea deputatul. Din ziua eliberării – acel 25 aprilie mult așteptat – totul mersese din ce în ce mai rău. În zilele acelea se făcuse ceva, firește. Dacă muncitorii agricoli și sărăntocii din sat nu apucaseră să se ducă ei prin lume, în timpul războiului venise lumea la ei să-i trezească. Se perindaseră oameni din toate părțile, meridionali, toscani, orășeni, studenți, evacuați, muncitori – până și nemții, până și fasciștii slujiseră la ceva, le deschiseră ochii celor mai nătângi, silindu-i pe fiecare să se arate cine este, eu de partea asta, tu de cealaltă, tu cu rostul de a-i exploata pe țărani, eu – ca să vină zile mai bune pentru toți. Și cei fugiți de oaste, cei risipiți izbutiseră să arate domnilor din guvern că nu e de ajuns numai pofta ca să pornești războiul. Se înțelege că în tot acel '48 se făcuseră și greșeli, se furase și se omorâse fără motiv, dar nu toți făceau așa; oricum, spune Nuto, foarte puțini dintre cei pe care stăpânii de la început îi aruncaseră în stradă și-i lăsaseră să crape; și pe urmă? Ce-a urmat? Oamenii încetaseră să mai aștepte, crezuseră în aliați, crezuseră în stăpânii de odinioară care acum – după ce trecuse furtuna – ieșeau la iveală din beciuri, din vile, din parohii, din mănăstiri.

— Și am ajuns aici, a spus Nuto, că un preot, care dacă mai trage clopotele asta e numai mulțumită

partizanilor care i le-au salvat, se ridică să apere republica și pe spionii ăia doi ai republicii. Și chiar dacă ăștia ar fi fost împușcați de pomană, de ce trebuia să se facă preotul ăsta că nu știe de partizanii care au murit ca muștele ca să-i salveze satul?

În timp ce vorbea, priveam Gaminella care era în fața mea și care, de la înălțimea aceea, părea mai mare, un deal ca o planetă, și de acolo de sus se distingeau șesurile, pădurile, ulicioarele pe care nu le văzusem niciodată. Într-o zi, m-am gândit eu, trebuie să mergem acolo, sus. Și asta face parte din lume. L-am întrebat pe Nuto:

— Acolo sus au fost partizani?

— Partizani au fost peste tot, mi-a răspuns. I-au vânat ca pe fiare. Au murit peste tot. Într-o zi am auzit că se trăgea pe pod, a doua zi erau dincolo de Bormida. N-aveau o clipă de liniște să închidă ochii sau vreo ascunzătoare să fie sigură... Peste tot spioni...

— Și tu n-ai fost partizan? N-ai fost cu ei?

Nuto înhite și scutură din cap:

— Toți au făcut câte ceva. Prea puțin... dar erai mereu în pericol ca blestemații să trimită să-ți dea foc la casă.

Priveam de acolo de sus câmpia lui Belbo, și teii, ograda joasă de la Mora, câmpurile – totul micșorat și parcă altfel. N-o văzusem niciodată de aici, de sus, așa de mică.

— Alaltăieri am trecut pe la Mora, zic eu. Nu mai e pinul de la porțiță.

— L-a tăiat contabilul, Nicoletto. Prostul ăla... L-a tăiat pentru că trențaroșii se opreau la umbră și cerșeau. Înțelegi? Nu e de ajuns că a mâncat jumătate din casă. Nu vrea nici măcar să se oprească vreun sărac la umbră și să-i ceară de pomană.

— Dar cum de s-au dus așa de răpă? Oamenii ăștia aveau trăsură. Dacă ar fi fost bătrânul, nu s-ar fi întâmplat așa ceva...

Nuto n-a răspuns; smulgea smocuri de iarbă uscată.

— Aici nu era numai Nicoletto, am spus eu. Și fetele, ce-i cu ele? Când mă gândesc, mi se aprinde sângele în vine. E adevărat că amândurora le plăcea să petreacă și că Silvia era o proastă care se încurca cu toți, dar atâta timp cât a trăit bătrânul, au știut întotdeauna s-o pună la locul ei. Cel puțin mama lor vitregă nu trebuia să moară... Și cea mică, Santina, ce sfârșit a avut?

Nuto se gândea tot la preotul lui și la spioni, pentru că mai strâmbă o dată din buze și își înghiți saliva.

— Ședea la Canelli, a răspuns. Nu se putea suferi cu Nicoletto. Îi distra pe cei din brigăzile negre. Toți știu treaba asta. Pe urmă, într-o zi, a dispărut.

— E cu puțință? întreb eu. Dar ce-a făcut? Sfânta Santina? Și când te gândești că la șase ani era așa de frumoasă...

— N-ai văzut-o la douăzeci. Celelalte două nu erau nimic pe lângă ea. Au stricat-o; *sor* Matteo n-avea ochi

decât pentru ea... Mai ții minte că Irene și Silvia nu voiau să iasă cu mama lor vitregă de frică să nu râdă lumea de ele? Ei bine, Santa era mai frumoasă și decât ele două, și decât mamă-sa vitregă.

— Și cum a dispărut? Nu se știe cum s-a întâmplat?

— Se știe, răspunde Nuto. Căteaua!

— Dar ce-a făcut așa de rău?

— Căteaua și spioana!

— Au omorât-o?

— Hai acasă, spune Nuto. Vreau să uit, dar văd că nici cu tine nu pot.

XIV

Parcă era un făcut. Mă întrebam uneori de ce dintre toți oamenii care trăiseră cândva nu mai rămăseserăm decât eu și cu Nutto; numai noi. Dorința pe care o avusesem cândva în sânge (într-o dimineață, într-un bar din San Diego aproape că îmi pierdusem mințile) de-a ieși la șoseaua aceea, de-a ocoli portița prin locul dintre pin și cotitura teilor, de-a asculta mai întâi glasurile, râsetele, găinile, ca apoi să spun: „Uitați-mă, m-am întors“, apărând în fața figurilor năucite ale tuturor – ale servitorilor, ale femeilor, a câinelui și a bătrânului (ochii albaștri și ochii negri ai fetelor m-ar fi recunoscut de pe terasă), dorința aceasta nu mă părăsise

nici acum. Mă întorsesem, ieșisem la șosea, făcusem avere – dormeam la Angelo și stăteam de vorbă cu Cavalerul –, dar figurile, glasurile, mâinile care trebuiau să mă cerceteze și să mă recunoască nu mai erau. De o bucată de vreme nu mai erau. Ceea ce rămăsese era ca o piață a doua zi după bâlci, o vie după cules, o întoarcere de unul singur, la restaurant, când cineva te-a părăsit. Nuto, singurul care mai rămânea, se schimbuse, era un bărbat ca mine. Adevărul e că un bărbat eram și eu acum, eram adică un altul – și chiar dacă aș fi regăsit Mora cum o aflasem în prima iarnă, și apoi vara, și apoi din nou vară și iarnă, zi și noapte, în toți anii aceia, nici eu n-aș mai fi știut ce să fac. Veneam prea de departe – nu mai eram de-al casei, nu mai eram precum Cinto, lumea mă schimbuse.

În serile de vară, când ședeam în curte și priveam, așezați pe jos sub pin sau pe o grindă – la porțiță se opreau trecători, femeile râdeau, câte cineva ieșea din coșare –, întotdeauna vreunul dintre bătrâni, Lanzone administratorul, Serafina sau, uneori, dacă venea jos, chiar *sor Matteo*, spunea: „Da, da, flăcăilor, da, da, fetelor... să creșteți mai întâi... așa ne spuneau și nouă bătrânii... și-o să vedeți cum o să vă descurcați...”

Pe vremea aceea nu pricepeam ce înseamnă să crești, credeam că e vorba doar să faci ceva greu – cum ar fi să cumperi o pereche de boi, să faci prețul strugurilor, să pornești mașina de treierat. Nu știam că a crește

înseamnă să pleci, să îmbătrânești, să vezi oamenii cum mor, să regăsești Mora cum era acum. În sinea mea mă gândeam: „Mă spânzur dacă nu mă duc la Canelli. Dacă nu câștig steagul. Dacă nu-mi cumpăr o gospodărie. Dacă nu ajung mai ceva decât Nuto“. Apoi mă gândeam la brișca lui *sor* Matteo și a fiicelor sale. La terasă. La pianul din salon. Pe urmă mă gândeam la zăcătorile de struguri și la pătule. La sărbătoarea de San Rocco. Eram un băiat care creștea.

În anul când a bătut piatra și Padrino a trebuit să-și vândă căsuța și să se ducă la Cossano să se bage servitor, m-au trimis de mai multe ori să muncesc cu ziua la Mora, în timpul verii. Aveam doar treisprezece ani, dar câte ceva știam să fac și câțiva bani aduceam și eu în casă. Dimineața treceam peste Belbo – o dată a venit și Giulia – și împreună cu femeile, cu servitorii, cu Cirino și Serafina, ajutam la bătutul nucilor, la secerat mătura, la culesul viei, la îngrijitul vitelor. Mie îmi plăcea ograda aceea atât de mare – era multă lume și nu întreba nimeni de tine –, și apoi era aproape de șosea, sub Salto. Vedeam figuri noi, trăsura, calul, ferestrele cu perdele. A fost pentru prima dată când am văzut flori, flori adevărate, ca acelea din biserică. Sub tei, înspre portiță, era grădina plină de cârciumărese, de crini, de vinarițe, de dalii – am înțeles atunci că florile sunt niște plante precum cele roditoare –, făceau flori în loc de fructe și se culegeau, foloseau doamnei,